

TÜRK MUTFAK KÜLTÜRÜNDE BİR SÖZCÜK: GÜLLAÇ*

A WORD FROM TURKISH CUISINE: GÜLLAÇ

Murat KÜÇÜK

Yrd. Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Dili Anabilim Dalı,
muratkucuk25@gmail.com

Öz

Türk mutfak kültürünün önemli bir temsilcisi olan güllaç, kültür tarihi yönünden olduğu kadar dil açısından da dikkati çekmektedir. Türkçe birçok dil bilgisi kitabında, ses bilgisi başlığı altında incelenen ses olaylarından biri de kaynaşmadır. Bu ses olayı için verilen örneklerden birkaçı niçin, ayol, cumartesi, sütlaç olarak sıralanmaktadır. Dolayısıyla kaynaşma olayı için verilen örneklerden biri de güllaç sözcüğüdür. Söz konusu kaynaklarda güllaç sözcüğünün, sütlaç sözcüğüne bir örneğe (analoji) olduğu kabul edilerek örnekler arasına konulduğu ve sözcüğün yanlış bölümlenerek gül+lü aş biçiminde değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Ancak güllaç sözcüğünün kökeni, Türkçe sözlükler başta olmak üzere Osmanlı Türkçesi sözlüklerinde, Farsça sözlükler ve etimoloji sözlüklerinde Farsça olarak gösterilmekte ve bu sözcüğün gulâc olduğu belirtilmektedir. Bu makalede, güllaç sözcüğünün kökeni ve kuruluşu tartışılmakta, gül kökü ile ilişki kurulamayacağı, sözcüğün bu biçimiyle kaynaşma olayı için uygun bir örnek olmadığı iddia edilmektedir. Elde edilen sonuç ile güllaç sözcüğünün söz konusu açıdan dil bilgisi kitaplarında, bilimsel yayınlarda örnek olarak yer almaması gerektiği ortaya konulmaktadır.

Abstract

Güllaç which is an important representative of Turkish culinary culture, draws attention linguistically as much as it does from the point of cultural history. In many Turkish grammar books, one of the phonetic changes studied under phonetics is contraction. Some examples for this phonetic change include words such as "niçin", "ayol", "cumartesi", "sütlaç". Besides these words, one of the examples given for contraction is the word "güllaç". In the aforementioned sources it is understood that the word "güllaç" has been used among the examples as an analogy for "sütlaç" and it is disassembled incorrectly as "gül+lü aş". However, firstly in Turkish dictionaries, and also in Ottoman Turkish dictionaries, Persian dictionaries as well as in etymology dictionaries it is indicated that the origin of this word is Persian and it is "gulâc". In this study, the origin and morphology of the word güllaç are discussed and it is argued that the word can not be related with the root word "gül", and this word is not a suitable example for this phonetic change, contraction. With the obtained results, it has been proved that the word "güllaç" should not be given as an example for contraction in grammar books and scientific publications.

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 2 Ekim 2017
Kabul edildiği tarih: 8 Kasım 2017
Yayınlanma tarihi: 27 Aralık 2017

Article Info

Date submitted: 2 October 2017
Date accepted: 8 November 2017
Date published: 27 December 2017

Anahtar sözcükler

Etimoloji; Dil bilgisi; Ses Olayları;
Kaynaşma; Güllaç; Alıntı Sözcük

Keywords

Etymology; Grammar; Phonetic;
Contraction; Güllaç; Loanword

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001556

Giriş

Türk milleti, hem çok köklü bir tarihe hem de çok zengin bir kültürel birikime sahiptir. Bu kültürel birikimin öne çıktığı alanlardan biri de Türk mutfak kültürüdür. Osmanlı kültürünün mirasçısı olan Türk mutfağının, sayısız lezzetleri arasında elbette ki Türk tatlıları ayrıcalıklı bir öneme sahip olup çok geniş bir çeşitlilik gösterirler. Bu mutfağın geleneksel diye nitelendirilen önemli lezzetlerinden biri de güllaç tatlısıdır. Özellikle ramazan ayının vazgeçilmezi olan ve yıl içinde en çok bu ayda tüketilen güllaç, farklı çeşitleri ve tarifleriyle şekillenerek günümüze kadar ulaşmıştır ve bugün de Türk mutfağındaki önemini ve yerini korumaktadır.

* Bu makale, 8. Uluslararası Türk Dili Kurultayı (22-26 Mayıs 2017)'nda sunulan bildirinin genişletilmiş biçimidir.

Güllaç, kültür tarihi yönünden olduğu kadar Türk dili açısından da dikkati çekmektedir.

Tarihî Metin Yayınlarında Güllaç

Güllaç, günümüz yemek kitapları başta olmak üzere çeşitli yayın ve araştırmalarda olduğu gibi Türkçenin tarihî kaynaklarında da yer almaktadır. Bunlardan biri Muhammed bin Mahmûd Şirvani'nin kaleme aldığı, Arapça *Kitâbü't-Tabih* adlı eserin Türkçeye tercümesi olan *Yemek Kitabı*'dır. Bu eser, Mustafa Argunşah ve Müjgân Çakır tarafından 15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı adıyla yayımlanmıştır. Çeviri yazısı da verilen eserde *güllaç* günümüz Türkçesiyle “*Tarifi: Nişasta yumurta akıyla katıca yoğrulur, sonra bol suyla ezilip ayran gibi yapılır. Yumurtanın sarıları iyice pişirilip tava onunla yağlanır, yufkasını pişirmenin yolu budur.*” ifadesiyle geçmektedir (129, 237). Yine eserde güllacın *yumurta güllacı*, *tava güllacı* gibi çeşitlerinin de tarifleri yer almaktadır (Argunşah ve Çakır 125, 232-233).

Bir başka kaynak olarak içinde yemek adlarının, malzemelerinin, yemeklerle ilgili değişik bilgilerin yer aldığı *Bir Ziyafet Defteri*, Osmanlı İmparatorluğu'nun en ihtişamlı döneminde, 1539 yılında büyük bir şenlik olarak düzenlenen bir sünnet düğününü anlatmaktadır (Tezcan 2). Metin, Berlin Devlet Kütüphanesinde bulunan Diez A. 4° 31 numaralı yazma içerisinde 43a/2. satır - 47b/2. satır arasında yer almaktadır. Metin, Semih Tezcan tarafından “Giriş, Tıpkıbasım ve Çeviriyazı, Notlar, Dizin” bölümleri hâlinde *Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi* altında, 1998 yılında yayımlanmıştır. Çalışmada, yazmanın istinsah edildiği en erken tarihin 1032/1634 olabileceği belirtilmektedir (Tezcan 3). Söz konusu *güllaç* sözcüğü, yayımlanan kitabın 7. sayfasında ve yazma eserde 43a/11'de şu şekilde yer almaktadır:

... ziyâfet defteri-dür • hennâ gècesinde ta'âmdan sonra • yigirmi şofra • hulviyyât konulur-dur • şöyle ma'lûm-ı şerîf ola • ... fıstık helvâsı • bâdem helvâsı • kızıl helvâ • kurş-i lîmûn • fûleyli • ak barmağ • zelâbiyye • güllaç • pâlûze • mergûbî levzîne • helvâ-yı kırma bâdemî ... ve hulviyyât reçeli • elli üç • dürlü-dür • altmış kantâr şeker harc ve masraf olunmuşdur ...

Sözcüğün yazma eserdeki imlası گُلَّاح biçimindedir ve çeviri yazısı *güllaç* olarak aktarılmıştır. Ayrıca sözcüğe ilgili eserin Dizin'inde 45. sayfada da yer verilmiştir.

Seyit Ali Kahraman ile Priscilla Mary Işın tarafından yeni harfli metni yayıma hazırlanmış olan *Ahmed Cavid'in Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ 15. Yüzyıldan Bir Mutfak Sözlüğü* adlı çalışmasında “**gülâc** Bir tür helvadır, İstanbul'da güllaç baklavası

dedikleri meşhurdur. **gûlâc** Lâberlâ, yani kat kat ve katmer demek olur. Bu ilgi ile baklavaya alem olmuştur, ismidir ki baklava denir. **gûlanc** Gûllaç ve bazılarınca gûllaç baklavasıdır” bilgisi verilmektedir (58-59).

Gûllaç sözcüğü aşağıdaki yayınlarda da şu şekilde geçmektedir:

Stefanos Yerasimos'un *Sultan Sofraları 15. ve 16. Yüzyılda Osmanlı Saray Mutfağı* adlı kitabında “Kasım 1539’da, Kanuni Süleyman, oğulları Bayezid ve Cihangir’in sünnet düğünlerini yapar. Bu düğüne ait bir ‘ziyafet defteri’ verilen yemekleri miktarlarıyla, kullanılan malzemeyi ayrıntılarıyla kaydeder:

... Sünnet öncesi kına gecesinde ise yemekten sonra ziyafete katılanlara 53 çeşit tatlı sunulmuştur: ak sabunî helvası, ... fıstık helvası, badem helvası, kızıl helva, limon akidesi, fûleyli, ak parmak, kızıl parmak, zelâbiyye, gûllaç, paluze, mergubi, levzine (badem tatlısı), kırma bademli helva, pişmaniye, sarı helva, lokma, peynir şekeri, fıstık ezmesi, badem ezmesi ... (Yerasimos 36-37).

Arif Bilgin’in *Osmanlı Saray Mutfağı* adlı yayınında ise “Tablo 27: 15, 16, 17. Yüzyıllara Ait Üç Muhasebeye Göre Saraya Alınan İşlenmiş Gıdalar ve Diğerleri” başlığı altında “Cinsi: gûllaç (gûllaç yapımında kullanılan nişastadan mamul yufka) 1489-90: -, 1573-74: 19.470 varak, 1642-43: 10.300 adet” verisi bulunmaktadır (228).

Bu eserlerin yanı sıra gûllaç sözcüğü, Çağatay Türkçesiyle kaleme alınan çeşitli eserlerde de tanıklanmaktadır:

Fevâidü'l-Kiber: “Lukme âgehlik ile sâlik eger iylese nüş / Yahşırak arpa kömeçi ki tegâfûlde gülâç” 104b/6, s. 101. **Dizin:** “gûlâç: F. İçerisine toz halindeki acı ilaçları koymak için eczacıların yaptıkları nişastadan yapılan yuvarlak mahfaza; gûllaç” (Kaya 915).

Mahbûbü'l-Kulûb: “Kâni' [P1-44a] (1) dervîş-ninġ kuruġ nânı tami' şâh-nunġ Hıyâyi ħânıdın ħûbraġ-dur ve fâriġ-i fakr-endîş-ninġ yavġan umacı alġuġı-nunġ nebâti gûllâcı-dın mergûb-raġ(dur)” 44a-3, s.185; “Tenbîh-Tınc köngül bile (4) yavġan omaç yahşırak ki tekellûf ü meşakkat bile kândi gülâc.” 93b-4, s. 303. **Dizin:** “gûlâc (F) ince bisküvi, kağıt helva 93b/4, g.-ıdın 44a/3” (Kargı Ölmez 440).

Nevâdirü'n-Nihâye: “Dost zıkr ü fikrini kılġıl ġudâ kim yahşırak / Hüş ile tofraġ kim ġaflet bile kândi gülâc” 173/8, s. 170. **Dizin:** “gûlâc F. içine toz halindeki acı ilaçları koymak için eczacıların yaptıkları nişastadan yapılmış yuvarlak mahfaza, gûllaç” 173/08 (Özkan Nalbant 591).

Gülleç sözcüğünü divan şiiri ve halk şiiri metinlerinde de tanımlamak mümkündür. Burada divan şiirinden iki örnek vermekle yetinilmiştir:

“Zehr-i hicriyle helâk olmuşdı çokdan cân u dil

Luğ idüp şîrîn lebi ger itnese güllâçlık - Mihri G.80/6” (Gemici 511).

“Kand-i la'lün koyuban kim ki gülâca ide meyl

Ağzı dadını virür kande yise ana gülâc - Zâtî G.96/3” (Bayram 164).

Osmanlı Dönemi Sözlüklerinde Güllaç

Gülleç sözcüğü, Osmanlı dönemi sözlüklerinin birçoğunda yer almış ve kökeni Farsça gösterilmiş; anlamları hemen hemen aynı olmakla birlikte madde başı olarak ya **gülâc** (گلج) ya **gülâç** (گلچ) ya da **güllâc** (گلج) biçiminde verilmiştir:

gülâç (گلج) Mısır unundan yapılmış etmek/ekmek (Şeyh Süleyman Efendi-i Buhari, *Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî*).

گلج - **[gülâç]** - farisî - isim - suda eritilen nişastadan dökülen ince yaprak ve bundan yapılan tatlı. Lisanı halkta şedde ile -güllâç- telâffuz edilir. *Ekülû lokmai taraçtır allâmei âciz / Harisi lezzeti güllâçtır allâmei âciz* Süruri - Hezliyat (Hüseyin Kâzım Kadri, *Türk Lûgatî*).

gülâc (گلج) *Far. is.* Şemseddin Sami, *Kâmûs-ı Türkî*; Mehmed Salahî, *Kâmûs-ı Osmânî [Fa.]* Nişastadan gayet ince surette yapılan tatlı yufkası. (**gülâc**) da denir.; *İbrahim Cüdî Efendi, Lûgat-ı Cüdî; Ahmet Vefik Paşa, Lehce-i Osmânî; Muallim Naci, Lûgat-i Nâcî; Hüseyin Remzi, Lugat-i Remzî; Ali Nazima - Reşad, Mükemmel Osmanlı Lûgatî; Mehmed Bahaeddin Toven, Yeni Türkçe Lûgat.*

güllâc (گلج) *Far. is.* Ali Seydî, *Resimli Kâmûs-ı Osmânî*; Raif Necdet - Hasan Bedreddin, *Resimli Türkçe Kâmûs.*

Osmanlı Türkçesi sözlüğü olarak hazırlanan veya dönemin söz varlığına da yer veren günümüz sözlüklerinde de durum farklı değildir. Ayrıca dikkat çekici olarak *gülleç* sözcüğü aynı sözlükte hem **gülâc** hem de **güllâc** biçiminde madde başı olarak alınmış ve sözcüğün kuruluşu da gösterilmiştir:

gülâc (گلج) *Far. is.:* İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*; Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük*: [Far. gülâc گلج] (*güla:c*) is.

güllâc (گلج) *Far. is.:* İsmail Parlatır, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*; Yaşar Çağbayır, *Ötüken Türkçe Sözlük* : [Far. gülâc / gül-lü + aş] (*güllâ:c*) is.

güllâç (گلاچ) **i.** (Fars. *gulâc*'dan) [Kelime Türkçeden Arapça ve Sırpçaya da geçmiştir], İlhan Ayverdi, *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*; Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*.

Batı Kaynaklı Sözlüklerde Güllaç

Güllâç sözcüğü Batı kaynaklı sözlüklerde de tanıklanabilmektedir. Bu sözlüklerde de sözcüğün Farsça olduğu belirtilmiş ve hemen hemen aynı anlamları verilmiştir. Sözcük, başvurduğumuz sözlüklerin hepsinde **guladj**, **gulâdj**, **gulâj**, **gyulaj**, **kulâj** yani *gulâc* biçiminde geçmekte, sadece bir sözlükte **gulladj** yani *güllâç* olarak yer almaktadır:

guladj (گلاچ), A. C. Barbier De Meynard, *Dictionnaire Turc-Français*; **gulâdj** (گلاچ), Bianchi, *Dictionnaire Turc-Français*; **gulâdj** (گلاچ) Diran Kêlêkian, *Dictionnaire Turc-Français Kâmûs-ı Fransevî Musavver Türkçeden Fransızcaya Lügat*; **gulâj** (گلاچ), F. Steingass, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*; **gyulaj** (گلاچ) Sir James W. Redhouse, *A Turkish And English Lexicon*; **kulâj** (گلاچ) Far. Francis Johnson, *A Dictionary Persian, Arabic, and English*; **gulladj** (گلاچ) Nassif Mallouf, *Dictionnaire Turc-Français/Türkî ve Fransevî Lugatnâmesi*.

Bernardo da Parigi'nin Söz Kitabı 400 Yıllık İtalyanca-Türkçe Sözlük (Haz.: Yavuz Kartallıoğlu): “**güllaç** گلاچ¹. Büyük çörek. *Cialdone* (401). 2. Badem kurabiyesi. *Marzapane* (1328). **güllaççı** گلاچچی *güllâççı*. *Cialdonero* (402)”.

Klasik ve Modern Farsça Sözlüklerde Güllaç

Güllâç sözcüğü, klasik ve modern Farsça sözlüklerde de doğal olarak yer almış, aşağıda olduğu gibi madde başı alınarak anlamlandırılmıştır:

gulâc (گلاچ) Bir nevi helvadır. Arabîde katâyîf (قطایف) denir. Araplar maruf ekmek kadayıfına katâyîf ve tel kadayıfına künefe derler. Bir kavilde gulâc bir nevi taamdır ki ibtida ince kâgez-i harir gibi yufka açıp nişasta ve yumurta ile bade't-tabh bal veya şeker şerbetine doğrayıp kaşık ile tenavül ederler. Kavl-i evvel hâlen bu diyarlarda dahi meşhur olana muvafıktır. Gülâc baklavası dedikleri helva olacaktır (Mütercim Âsım Efendi, *Lugat-i Burhân-ı Kâtî*).

gulâc (گلاچ) Vâv-ı meçhülle. Lâberlâ ismidir ki baklava tabir olunan helvadır (Mütercim Âsım Efendi, *Lugat-i Burhân-ı Kâtî*).

gûlânc (گولنج) Sükûn-ı nûn ve cim'le. Gulâc manasıdır. İnde'l-ba'z gûlâc baklavasıdır (Mütercim Âsım Efendi, *Lugat-i Burhân-ı Kâtî*).

golâc (گلج) Nam-i nâni est teng çun kager ki asl-i an ez nişaste ve sefide-i tohm-i morg est ve der şerbet rizend ve horend ve an ra laberla guyend. Nani est bisyer nazik ve teng manend kager-i herir ve an ra ez nişaste ve tohm-i morg pezend ve der şerbet-i kand ve nebat rize konend ve ba kaşuk ve çomçe be-horend. (Kâğıt gibi ince, yumurta akı ve nişastadan yapılan bir ekmek ismi, üzerine şerbet dökerler. Oldukça ince ve nazik, ipek kâğıt gibi ince olan bir ekmek ismi, yumurta akı ve nişastadan yapılır, üzerine şekerli şerbet dökülür ve kaşıkla veya çömçe ile yenir) (Ali Ekber Dihhoda, *Lugatnâme-i Dihhoda*).

golâj Nev-i nân-ı şîrîn, hōş ve şîrînterest golâb (golâc); **golâc** (گلج) Bir çeşit tatlı ekmek, “*roh-i ehbab-i to terî çun gül/hoş u şîrinter ez golâb u golâç*” (*Senin güzel yüzün sanki gül gibi tazedir. Gülsuyu ve güllaçtan daha tatlı ve hoştur / Sûzenî-yi Semerkandî - öl. 569/1173 (Hasan Enverî, Ferheng-i Bozorg-i Sohen)*). Bu maddede hicivleriyle ünlü İranlı şair (Yıldırım 3) Sûzenî-i Semerkandî’den verilen örnek sözcüğün tarihlendirilmesi bakımından önem taşımaktadır ve sözcüğün XII. yüzyıl ve ihtimal daha öncesinde Farsçada kullanıldığı anlaşılmaktadır.

golâc (گلج) Nani est teng çun kağız ki ez nişaste ve sefide-i tohm-i morg pezend ve der şerbet-i kand ve nebat rize konend ve horend. (Kâğıt gibi ince, yumurta akı ve nişastadan yapılan bir ekmek, üzerine şekerli şerbet dökülür ve yenir). “*Hoşnevisan katayif ba kalemha-yi şeker / Comle aciz geşte-end ez hatt-i talik-i golâç*” *Reşidî*; (Şeker kalemleri ile kadayıf hoş bir yazı olsa da / Onların tümü gülâcın zarif (talik) yazısından dolayı aciz kalmışlardır) (Muhammed Muin, *Ferheng-i Fârsî*).

gülâc (گلج) Nişasta yufkasından yapılan tatlı. Şâhkâl, şâhî, şehî, kolânc, golâc gülâc, gülâd, nân-i golâc. Can Kaygın’ın, Murtaza Elker’in *Ferheng-i Murtazâ* adlı Türkçe-Farsça sözlüğü üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde *gülâç* ile ilgili madde bu şekilde aktarılmıştır (382).

Hasan Şuurî *Lisânü’l-Acem*’de “lâ-ber-lâ golâc’tır ki ince ve kat kat birbirinin içine girmiş ekmektir. Bu açıklama Şîrâz dilindedir. Simnân şehrinde bayram günleri ve özellikle ramazan ayında yapılan bir tatlıdır. Simnân’da *gulanc/gulac* derler. Kelimenin tahrif edilerek *lulanc* şeklinde de kullanıldığını görürüz” bilgisini vererek sözcüğün ses bilgisi bakımından farklı kullanımlarına da dikkat çekmiştir.

گلج (**gulâc**) = Güllaç dediğimiz tatlı. “*Senin sevdiğilerinin yüzü gül gibi terü tazedir. Ekmek tatlısı ve güllaçtan daha tatlıdır*” Sûzenî (Ziya Şükûn, *Gencinei Güftar Ferhengi Ziya*).

گلج **golâc**: ince ekmek. Mehmet Kanar, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*.

Güllaç sözcüğü Anadolu sahasında kullanıldığı biçiminden hareketle Arap lehçelerinde de karşımıza çıkmaktadır:

güllaç - Mıs.: Kullâş (گلج) (R.N.Y.60), - Sur.: Gellâc (گلج), (Aytaç 70).

Etimoloji Sözlüklerinde Güllaç

Güllaç sözcüğü etimoloji sözlüklerinde ise şu şekilde açıklanmaktadır:

güllâç 1. ‘nişastadan yapılan çok ince kuru yufka’; 2. ‘bu yufkadan yapılan tatlı’; 3. ‘tadı hoş olmayan toz durumundaki bazı ilâçların kolayca yutulabilmesi için bunların içine konuldukları, nişastadan küçük kap’ <Far. *gûlâc* ‘a Persian cake of flour, honey, and sesame-oil; a delicate confectionary made of starch and eggs’. Arapça *gallâj* ‘pâtisserie à l’amidon et à la crème’ biçimi Türkçeden geçmiştir. Sırpça *đunlâc* Türkçeden alınmıştır. Škaljić: Turc 257-258; Eren : TD 56 : 352 (Eren 165).

güllâç bk. **gûlâc** - **gûlâc/güllâç** ‘şeker, kaymak, badem ve nişasta ile hazırlanan ince yuvarlak tatlı’ < Fa. **gulâc** a.m. “*Alışırın yaparsın, kuzum, bu işler görüldüğü kadar güç değildir. Dışarıdan ağır görünür amma sırtına yüklenince güllâç küfesi gibi hafifleşir.* (Musahipzade Celal 1936aa s. 19)” (Tietze 201).

güllaç ‘Güllaç tatlısı’ <Fars. **gul** (> Tü. gül) + Tü. **+lü aş**. Tü. >Ar. (Mıs.) kullâş; (Sur.) gellâc (ALTK, 70). Nişanyan (s. 166) **güllaç**. ~ Fa. gûlâc gül yemeği → GÜL (Gülensoy 394).

güllaç Fa **gulâc** (گلج) gül suyu ile yapılan bir tatlı < gul گل + ĀC → GÜL Farsça ve Türkçe yemek adları yapan +âc ekiyle (Nişanyan 218). Bu kaynaktan verilen +âc ekiyle ilgili bilgi de tartışmalıdır.

Farsçanın etimolojik sözlüğü olarak hazırlanan *Ferheng-i Riş-e-Şinâsî-yi Fârsî* ve yine Farsçanın da içinde yer aldığı *An Etymological Dictionary of Persian, English and other Indo-European Languages* adlı eserlerde *güllaç* sözcüğüne yer verilmemiştir. Bu bakımdan *güllaç* sözcüğünün Farsça kaynaklardaki etimolojisi hakkında bilgi vermek mümkün olmamıştır.

Türkçe Sözlüklerde Güllaç

Güllaç sözcüğü günümüz Türkçe sözlüklerinde de yer almakta ve aynı biçimde madde başı alınarak anlamlandırılmaktadır:

Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*’ün 11 ayrı baskısında **güllâç** ya da **güllaç** biçiminde madde başı olarak alınmış; 1945, 1955, 1959, 1966, 1969, 1974 yılı

baskılarında sözcüğün kökeni belirtilmemiş; 1983, 1988, 1998 baskılarında kökeni **gulâc** biçiminde Farsça verilmiş; 2005 ve 2011 yılı baskılarında ise kökeni belirtilmemiştir. Sözcük “a. 1. Nişastadan yapılan, çok ince kuru yufka. 2. Bu yufkadan hazırlanan tatlı: *Bir ramazan güllacı yemiştim muhallebicinin birinde, ne güzeldi...* -N. Eray. 3. Kolayca yutulamayan, tadı hoş olmayan toz durumundaki bazı ilaçların içine konuldukları, nişastadan küçük kap.” olarak tanımlanmıştır.

Ali Püsküllüoğlu *Türkçe Sözlük*: “**güllaç** a. Far. **1** nişastadan yapılan çok ince kuru yufka. **2** hafif şekerli ve gülsuyu katılmış şuruba bu yufkanın batırılmasıyla hazırlanan, içine makinede çekilmiş badem içi serpilmiş, baklava biçiminde bir tatlı. **3** tadı hoş olmayan, toz durumundaki kimi ilaçların kolayca yutulmasını sağlamak için bunların içine konuldukları nişastadan kap ya da böyle bir kap içinde ilaç”.

Millî Eğitim Bakanlığı *Örnekleriyle Türkçe Sözlük 2 F-K*: “**güllaç (gülâc)** i. F. 1. Nişastadan yapılan incecik kuru yufka. *Rakım güllaçları sararken birdenbire kaşları çatıldı.* H.E.Adıvar, *Sinekli Bakkal*, 69. 2. Bu yufkadan kaymak, badem, ceviz v.b. sarılıp, üstüne şerbet dökerek yapılan tatlı. 3. ecz. Bâzı ilâçların konulması için nişastadan yapılan muhafaza”.

Ahmet Topaloğlu *Türkçe Sözlük*, Mustafa Özkan - Muhammet Yelten *türkçe'nin sözlüğü*, Dil Derneği *Türkçe Sözlük*, Mehmet Doğan *Doğan Büyük Türkçe Sözlük* örnek olarak artırılabilir yayınlardır.

Burada şu önemli hususa dikkati çekmek gerekir ki; hemen hemen hepsi doğru bir yaklaşım ortaya koyarak ister Farsça sözlükler olsun ister Osmanlı dönemi sözlükleri olsun ister günümüz Türkçe sözlükleri olsun güllacın tanımlarında *gül* sözcüğüne yer vermemişlerdir. Güllaç bu sözlüklerde anlam ve kuruluş bakımından *gül* ile ilgili görülmemiş ve ilişkilendirilmemiştir.

Dil Bilgisi Terimleri Sözlüklerinde Güllaç

Kültür tarihi yönünden olduğu kadar dil açısından da dikkat çeken *güllaç*, dil bilgisi terimleri sözlüklerinde ve dil bilgisi kitaplarında yer almıştır.

Zeynep Korkmaz (2003), *Grammer Terimleri Sözlüğü*, kaynaşma (contraction) başlığı altında “güllaç (< güllü aş)”; Mehmet Hengirmen (1999), *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü'nde*, kaynaşma (fusion) başlığı altında “güllü aş> güllaç”; Günay Karaağaç (2013), *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*, büzüşme (contraction) başlığı altında “güllaç (< güllü aş)” örneğine de yer vermişlerdir. Ahmet Topaloğlu (1989), Berke Vardar (1988), Kamile İmer, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy (2011) terim

sözlüklerinde bu örneği kullanmamışlardır. Engin Yılmaz (2014), *Temel Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*'nde ise konuyla ilgili terime yer vermemiştir.

Türkiye Türkçesi üzerine hazırlanan pek çok dil bilgisi kitabında, ses bilgisi başlığı altında incelenen ses olaylarından biri de *kaynaşma (contraction)*dir. Bu ses olayı, farklı eserlerde, bilimsel yayınlarda “*büzülme, büzüşme, derilme, kaynaşma, ünlü birleşmesi, ünlü kaynaşması*” gibi farklı başlıklar altında ele alınıp değerlendirilmiştir. Bu ses olayı için verilen örneklerden birkaçı *niçin (< ne için), ayol (< ay oğul), cumartesi (< cuma ertesi), sütlaç (< sütlü aş) ...* olarak sıralanmaktadır. Bunların yanı sıra *kaynaşma* olayı için verilen örneklerden biri de “*güllaç (< güllü aş)*” sözcüğüdür. Söz konusu kaynaklarda *güllaç* sözcüğünün *sütlaç* sözcüğüne bir örneksime olduğu kabul edilerek örnekler arasına konulduğu ve sözcüğün *gül+lü aş* biçiminde değerlendirildiği anlaşılmaktadır. Ancak *güllaç* sözcüğünün kökenini, Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük* baskıları (çeşitli baskılarda ve Genel Ağ yayınında köken belirtilmemiştir) başta olmak üzere Osmanlı Türkçesi sözlükleri, Farsça sözlükler ve etimoloji sözlükleri Farsça olarak göstermekte ve bu sözcüğün *gulâc* olduğunu belirtmektedirler.

Dil Bilgisi Kitaplarında Güllaç

Güllaç sözcüğü, dil bilgisi kitaplarında ses olayları ana başlığı altında, *kaynaşma* olayı için örnek olarak verilmekte ve şu şekilde yer almaktadır:

Günay Karaağaç, *Türkçenin Dil Bilgisi*, “Büzüşme” başlığı altında *güllaç (<güllü aş), ... güllü aş > güllaç*; Muhammet Yelten, *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*, “ÜNLÜ BİRLEŞMESİ” başlığı altında *güllaç<güllü aş* olarak vermiştir.

Mustafa Özkan - Osman Esin - Hatice Tören, *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*, “2.2.4. Kaynaşma (contraction) *güllaç < güllü aş*; 2.2.5. Ünlü Çatışması (hiatus), 2.2.5.1. Çatışmanın Giderilmesi, Kaynaşmayla giderilme: *güllaç < güllü aş*” örneği yer almaktadır. Nurettin Koç, *Yeni Dilbilgisi*, “Ünlü Düşmesi” başlığı altında “*güllü + aş > güllaç*”; Volkan Coşkun, *Türkçenin Ses Bilgisi*, “Ünlü Düşmesi” başlığı altında “(*güllaç*) *gülløaç < gülløaş* < güllü aş*” olarak; Levent Doğan, *Türkiye Türkçesi Grameri*, “*f* *Kaynaşma (Vokal Birleşmesi) (Kontraksiyon)*” başlığı altında “*güllü aş > güllāç*” örneği görülmektedir. Yine Mehmet Hengirmen, *Türkçe Dilbilgisi*, “Ünlü Düşmesi, Hece Düşmesi (Bileşik Sözcüklerde Ünlü Düşmesi)” başlığı altında “*güllü aş > güllaç*”; Tufan Demir, *Türkçe Dilbilgisi* “ÜNLÜ DÜŞMESİ”nde örneği bulunmaktadır.

Muharrem Ergin, *Üniversiteler İçin Türk Dili*, “Ses Hadiseleri” başlığı altında “5. Vokal Birleşmesi”nde işlemiş, ancak bu örneğe yer vermemiştir. Tahsin Banguoğlu, *Türkçenin Grameri*, “II. KAYNAŞMA, B. BÜZÜLMEYLE BİRLEŞME” başlığı altında “*sütlü aş > sütlaç*” örneğini verirken *güllaç*’a yer vermemiştir. Tahir Nejat Gencan, *Dilbilgisi*, “AŞINMA” başlığı altında konu ele alınmış ancak *güllaç* örneği verilmemiştir. Mehmet Dursun Erdem - Mustafa Karataş - Erkan Hirik, *Yeni Türk Dili*, “Ses Düşmesi, Ünlü Düşmesi”nde yer verilmemiştir. Muhittin Bilgin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, “F. KAYNAŞMA” başlığı altında yine bu örnek yer almamıştır. *Güllaç* sözcüğünü örnek olarak göstermeyen kaynaklardaki bu durumun bilinçli bir tutum olduğunu düşünmek yerinde olur.

Besim Atalay, *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme* adlı kitabında, “-laç” yapısını işlerken “*Bu ek, isim köklerine gelerek isim yapar.*” dedikten sonra, bu ek için “GÜLLAÇ” örneğini vermiş ve “*Kelimenin aslı ‘Güllü aş’ olsa gerektir. Kökü ‘Gül’dür.*” notunu düşmüştür (187).

Makale Yayınlarında Güllaç

Dil bilgisi kitapları ve terim sözlüklerinin yanı sıra, ekler üzerine yapılan çeşitli makale yayınlarında da *güllaç* sözcüğünün kuruluşu örnek olarak gösterilmiştir. Bu yayınlardan biri Ahmet Bican Ercilasun’un “-maç / -meç Eki Üzerine” başlıklı makalesidir. Ercilasun bu yayınında *-maç/-meç* ekinin etimolojisini verirken bu biçimin, *-ma/-me* fiilden isim yapma eki ile ‘aş’ sözcüğünün, ünlü birleşmesi (contraction) sonucu bir ek hâlinde kaynaşmasından meydana geldiğini belirtmiş, bunu *doğrama aş* örneği üzerinden açıklayarak *doğramaç < doğramaş < doğrama aş* biçiminde bir gelişme ile *-maç* ekinin ortaya çıktığını dile getirmiştir. Buradaki ikinci ses olayının *-/ş/ > -/ç/* değişmesi olduğunu, bu değişimin *sütlü aş* ile *güllü aş* sıfat tamlamalarından meydana gelen *sütlaç* ve *güllaç* sözcüklerinde de görüldüğünü ifade etmiştir (Ercilasun 83).

Bir diğer yayın Nadir İlhan’ın kaleme aldığı “Türkçede Ek+Kök / Kök+Ek Kaynaşmasıyla Ortaya Çıkan Ekler” başlıklı makaledir. Bu çalışmada incelenen eklerden biri de *-laç* yapısıdır. İlhan, ekin *süt* ismi üzerine getirilerek ondan yeni bir isim türeten isimden isim yapım eki gibi görüldüğünü, aslında birleşerek kaynaşan iki sözcükten meydana geldiğini, ek etimolojik açıdan değerlendirildiğinde eki oluşturan unsurların ortaya çıkarılabildiğini ve ekin, bugün iki sözcükle birlikte önlük-artlık uyumuna uymadan kullanıldığını belirtmektedir (1545). Makalede *-laç* eki, örnek üzerinden “*Sütlü+aş > sütlaç yapısında görülen bu ek de bir ekle bir kelimenin kaynaşmasından ortaya çıkmıştır. Yapı, süt ismi üzerine getirilen +lü*

olumlu sıfat (isimden isim yapma) ekiyle aş isminin oluşturduğu bir sıfat tamlaması iken kaynaşma yoluyla tek kelime bir isim hâlini almıştır. Kaynaşmada da ikinci kelime ‘aş’taki /ş/ > /ç/ye dönüşmüştür. Süt isminin sonuna getirilen +lü ekindeki ünlü de düşmüş, süt+lü aş > sütlüaş > sütlaç yapısı ortaya çıkmıştır.” biçiminde açıklanmıştır (İlhan 1545). İlhan, çalışmasında -laç yapısı için sütlaç örneğinin yanı sıra güllaç örneğini de vermiş, sözcüğün kuruluşunu “Aynı oluşumun günümüzde güllaç kelimesinde de yaşadığını görüyoruz: gül+lü aş > güllaş > güllaç. ... Gül suyunun eklenmesiyle ortaya çıkan ‘güllü aş’ ismi de, daha sonra iki kelimenin kaynaşarak tek kelimeye dönüşmesiyle güllaç şekline dönüşmüştür” açıklamasıyla değerlendirmiştir (1545-1546).

Son olarak Erdoğan Boz, “Doğu Kökenli Kelimelerdeki Kelime Sonu (b, c, d, g) Ünsüzlerinin Türkiye Türkçesinde Ötümsüzleşme Sorunu” başlıklı makalesinde, “doğu kökenli kelimelerin sos seste **b, c, d, g** ünsüzlerinin aldıkları şekiller:” için güllaç sözcüğünü de örnek vermiş ve **‘b. #c>#ç gulâc (F)>güllâç’** biçiminde sözcüğün kökenini Farsça göstererek son seste -/c/ > -/ç/ ötümsüzleşmesi olduğunu belirtmiştir (14).

Sonuç

Yukarıda verilen Eski Anadolu Türkçesi sahasına ait yemek kitaplarındaki metinlerden, farklı konularda kaleme alınan tarihî metinlerdeki örneklerden, Osmanlı döneminde hazırlanan iki dilli sözlüklerden, klasik Farsça sözlüklerden, Batı’da düzenlenen tarihî sözlüklerden, etimoloji sözlüklerinden, günümüzde hazırlanan Osmanlı Türkçesi ve Farsça sözlüklerden yine güncel Türkçe sözlüklerden ve dil bilgisi terimleri sözlüklerinden elde edilen verilerden hareketle, günümüz Türkçesinde kullanılmakta olan güllaç sözcüğünün Farsçadan Türkçeye geçmiş bir alıntı söz varlığı olduğu ve güllü aş biçiminden güllaç olarak yerleştirildiği anlaşılmaktadır. Sözcüğün tanımlarında çeşitlilik görülmekle birlikte temelde, nişastadan yapılan bir tür oldukça ince yufka olduğu ve gül ile doğrudan bir ilişki kurulamayacağı anlaşılmaktadır. Bu sebeptendir ki; hemen hemen hepsi doğru bir yaklaşım ortaya koyarak ister Farsça sözlükler olsun ister Osmanlı dönemi sözlükleri olsun ister günümüz Türkçe sözlükleri olsun güllacın tanımlarında gül sözcüğüne yer vermemişler ve anlam ve kuruluş bakımından güllacı gül ile ilişkilendirmemişlerdir.

Sözcüğün imlası Farsça kaynaklarda madde başı olarak gulâc, gülâc, golâj, gülânc biçiminde olup madde içi açıklamalarda gülâd, lulanc gibi farklı kullanımlarına da dikkat çekilmiştir. Yine sözcük pekçok kaynakta gülâc, güllaç,

gülâç birkaçında *güllac*, *güllaç*, *güllâç* olarak yer almıştır. Böylece sözlüklerde madde başı olarak alınan biçimlerinde çeşitlilik görüldüğü, birlik sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı sözlükler (Parlatır 2006, Tietze 2009) sözcüğe ikili biçimde yer vermiş; önce sözcüğü madde başı olarak **güllâç** biçiminde almış sonra **gülâc** maddesine gönderme yapmıştır.

Etimolojik açıdan ele alındığında asıl biçiminin Farsça *gulâc* olduğunu ileri sürdüğümüz **güllaç** sözcüğünün, bu biçimini, /l/ sesinin iç seste ikizleşmesi ve son seste /c/ sesinin ötümsüzleşmesi yoluyla kazandığını düşünmekteyiz. *Güllaç* sözcüğünde görülen ikizleşmeye benzer örnek olarak *15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı* adlı eserde “**güllâb** (< Far. gul+âb) gül suyu, gül şurubu” (Argunşah - Çakır 227, 299); *Ötüken Türkçe Sözlük*'te “**güllabi** [Far. **güllâbî** (**güllâ:bi**)]” (Çağbayır 1796); **güllâb** b. **gülâb** (Tietze 203) verilebilir. Bu örnekler Eski Anadolu Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi metinlerinde *ikizleşmenin* varlığını gösteren imla belirtileri olarak değerlendirilebilir. Alıntı sözcüklerde görülen *ikizleşme* olayı *sille* (< Far. silî) ve Anadolu ağızlarında kullanılan *hille* (< Ar. hîle) (Demir 348, Gemalmaz 172, Günay 320) örnekleriyle desteklenebilir.

Son söz olarak *güllaç* sözcüğünün etimolojisini *gül* ad kökü, *+lû* addan sıfat yapım eki ve *aş* birlikteliği biçiminde kurmanın doğru bir yaklaşım olmadığını belirtmemiz gerekiyor. Bununla birlikte *güllaç* sözcüğünün *sütlaç* sözcüğüne yanlış bölümlenme sonucunda ortaya çıkan bir *örnekseme* olduğu ve ilgili kaynaklarda sözcüğün *gül+lû aş* biçiminde örnekler arasına konularak değerlendirildiği sonucuna ulaşıyoruz.

KAYNAKÇA

- Ahmet Vefik Paşa. *Lehce-i Osmânî*. Dersaadet: Mahmud Beg Matbaası, H.1307.
- Ali Ekber Dihhoda. *Lugatnâme-i Dihhodâ XI*. Tahran: Tahran Üniversitesi, H.1377.
- Ali Nazima, Reşad. *Mükemmel Osmanlı Lügati*. Dersaadet: Hacı Hüseyin Efendi Matbaası, H.1319.
- Ali Nourai. *An Etymological Dictionary of Persian, English and other Indo-European Languages*. Massachusetts: Books On Demand Ltd, 2014.
- Ali Seydi. *Resimli Kâmûs-ı Osmânî*. İstanbul: Mihrân Matbaası, H.1330.
- Argunşah, Mustafa ve Müjgân Çakır. *15. Yüzyıl Osmanlı Mutfağı Muhammed Bin Mahmûd Şirvanî*. İstanbul: Gökkubbe, 2005.

- Atalay, Besim. *Türk Dilinde Ekler ve Kökler Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Türk Dil Kurumu, 1942.
- Aytaç, Bedrettin. *Arap Lehçelerindeki Türkçe Kelimeler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, 1994.
- Ayverdi, İlhan. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı, 2008.
- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1990.
- Bayram, Yavuz. *Çiçekler ve Diğer Bitkilerin Divân Şiirine Yansımaları ile Anlam Çerçeveleri*. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2001.
- Bianchi, T. X. Ve J. D. Kieffer. *Dictionnaire Turc-Français*. Paris: A L'Imprimerie Royale, 1837.
- Bilgin, Arif. *Osmanlı Saray Mutfağı*. İstanbul: Kitabevi, 2004.
- Bilgin, Muhittin. *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*. Ankara: Anı, 2006.
- Boz, Erdoğan. "Doğu Kökenli Kelimelerdeki Kelime Sonu (b, c, d, g) Ünsüzlerinin Türkiye Türkçesinde Ötümsüzleşme Sorunu." *Türkbilig* 2 (2001): 11-22.
- Coşkun, Volkan. *Türkçenin Ses Bilgisi*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2015.
- Çağbayır, Yaşar. *Ötüken Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2007.
- Demir, Necati. *Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2001.
- Demir, Tufan. *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Kurmay Kitabevi, 2006.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi, 1993.
- Doğan, Levent. *Türkiye Türkçesi Grameri*. Çanakkale: Paradigma Akademi, 2015.
- Doğan, Mehmet. *Doğan Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Yazar, 2011.
- Ercilasun, Ahmet Bican. "-maç / -meç Eki Üzerine." *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 21 (1973): 83-88.
- Erdem, Mehmet Dursun, Mustafa Karataş ve Erkan Hirik. *Yeni Türk Dili*. Ankara: Maarif Mektepleri, 2015.
- Eren, Hasan. *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro Basımevi, 1999.
- Ergin, Muharrem. *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Bayrak, 1992.

- Gemalmaz, Efrasiyap. *Erzurum İli Ağızları (İnceleme - Metinler - Sözlük ve Dizinler) III*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1995.
- Gemici, Sabiha. *Mihri Hatun Divanı Karşılaştırmalı Metin Cümle Yapısı ve Cümle Türleri*. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1990.
- Gencan, Tahir Nejat. *Dilbilgisi*. İstanbul: Türk Dil Kurumu, 1975.
- Gülensoy, Tuncer. *Türkçe El Kitabı*. Kayseri: Bizim Gençlik, 1995.
- . *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözlüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü*, Ankara: Türk Dil Kurumu, 2007.
- Günay, Turgut. *Rize İli Ağızları (İnceleme - Metinler - Sözlük)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi, 1978.
- Hasan Enveri. *Ferheng-i Bozorg-i Sohen*. Tahran: Sohen, H.1381.
- Hasan Şuuri. *Ferheng-i Şuuri Lisânü'l-Acem*. İstanbul: Cemal Efendi Matbaası, H.1314.
- Hengirmen, Mehmet. *Dilbilgisi ve Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Engin, 1999.
- . *Türkçe Dilbilgisi*. Ankara: Engin, 1998.
- Horn, Paul - Hainrich Hobsmann. *Ferheng-i Rişe-Şinâsî-yi Fârsî*. Çev. Celal Hâlikî-yi Mutlak. İsfahan: Mihr-efrûz, 2015.
- Hüseyin Kâzım Kadri. *Türk Lûgati*. İstanbul: Türk Dil Kurumu, 1945.
- Hüseyin Remzî. *Lûgat-i Remzî*. İstanbul: Matbaa-i Hüseyin Remzî, H.1305.
- İbrahim Cüdi Efendi. *Lûgat-ı Cüdi*. Trabzon: Kütübhaneye-i Hamdî, H.1332.
- İlhan, Nadir. "Türkçede Ek+Kök / Kök+Ek Kaynaşmasıyla Ortaya Çıkan Ekler." *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* 4/8 (2009): 1535-1557.
- İmer, Kamile, Ahmet Kocaman ve A. Sumru Özsoy. *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi, 2011.
- Johnson, Francis. *A Dictionary Persian, Arabic, and English*. London: W. H. Allen And Co, 1852.
- Kahraman, Seyit Ali - Mary Işın Priscilla. *Ahmed Cavid Tercüme-i Kenzü'l-İştihâ 15. Yüzyıldan Bir Mutfak Sözlüğü*. İstanbul: Kitap, 2006.

- Kanar, Mehmet. *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Birim, 1993.
- . *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say, 2010.
- Karaağaç, Günay. *Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2013.
- . *Türkçenin Dil Bilgisi*. Ankara: Akçağ, 2012.
- Kargı Ölmez, Zuhâl. *Mahbûbü'l-Kulûb: İnceleme-Metin-Sözlük*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1993.
- Kartallıoğlu, Yavuz. *Bernardo da Parigi'nin Söz Kitabı 400 Yıllık İtalyanca-Türkçe Sözlük*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2010.
- Kaya, Önal. *Âlî Şîr Nevâyî Fevâyidü'l-Kiber*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 1996.
- Kaygın, Can. *Ferheng-i Murtazâ (Metin-İnceleme) I-II-III*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doğu Dilleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Fars Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2013.
- Kêlêkian, Diran. *Dictionnaire Turc-Français Kâmûs-ı Fransevî Musavver Türkçeden Fransızcaya Lûgat*. İstanbul: Kanaat Kütüphanesi, 1928.
- Koç, Nurettin. *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi, 1996.
- Korkmaz, Zeynep. *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2003.
- Mallouf, Nassif. *Dictionnaire Turc-Français/Türkî ve Fransevî Lugatnâmesi*. Paris: Maisonneuve Et Cie., 1863.
- Mehmed Salahî. *Kâmûs-ı Osmânî*. İstanbul: Mahmud Beg Matbaası, H.1313.
- Meynard, A. C. Barbier De. *Dictionnaire Turc-Français*. Amsterdam: Philo Press, 1971.
- Muallim Naci. *Lûgat-i Nâcî*. İstanbul: Çağrı, 1987.
- Muhammed Muin. *Ferheng-i Fârsî*. Tahran, 1968.
- Mütercim Âsım Efendi. *Lugat-i Burhân-ı Kâtî*. İstanbul: Matbaa-i Osmaniye, H.1302.
- Nişanyan, Sevan. *Sözlerin Soyağacı*. İstanbul: Everest, 2002.
- Örnekleriyle Türkçe Sözlük*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, 1995.

- Özkan Nalbant, Bilge. *Nevâdirü'n-Nihâye: İnceleme - Metin - Dizin*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2005.
- Özkan, Mustafa ve Muhammet Yelten. *Türkçe'nin Sözlüğü*. İstanbul: Babıali Kültür, 2002.
- Özkan, Mustafa, Osman Esin ve Hatice Tören. *Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. İstanbul: Filiz Kitabevi, 2001.
- Parlatır, İsmail. *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi, 2006.
- Püsküllüoğlu, Ali. *Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş, 2012.
- Raif Necdet ve Hasan Bedreddin. *Resimli Türkçe Kâmûs*. İstanbul: Ahmet Kemal Matbaası, 1927.
- Redhouse, Sir James W. *A Turkish And English Lexicon*. Beirut: Librairie Du Liban, 1978.
- Steingass, Francis Joseph. *A Comprehensive Persian-English Dictionary*. Beirut: Librairie Du Liban, 1975.
- Şemseddin Sami. *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Dersaadet: İkdâm Matbaası. H.1317.
- Şeyh Süleyman Efendi-i Buharî. *Lugat-i Çağatay ve Türkî-i Osmânî*. İstanbul: Mihran Matbaası. H.1298.
- Şükûn, Ziya, *Gencinei Güftar Ferhengi Ziya - Farsça-Türkçe Lûgat*, İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, 1996.
- Tezcan, Semih. *Bir Ziyafet Defteri*. İstanbul: Simurg, 1998.
- Tietze, Andreas. *Tarihi ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati II*. Wien: Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 2009.
- Topaloğlu, Ahmet. *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1989.
- . *Türkçe Sözlük*. İstanbul: Kapı, 2014.
- Toven, Mehmed Bahaeddin. *Yeni Türkçe Lûgat*. İstanbul: Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, H.1330.
- Türkçe Sözlük*. Ankara: Türk Dil Kurumu, 2011.
- Türkçe Sözlük*. Ankara: Dil Derneği, 2012.
- Ünlü, Suat. *Çağatay Türkçesi Sözlüğü*. Konya: Eğitim, 2013.

Vardar, Berke ve diğerleri. *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: ABC Kitabevi, 1988.

Yelten, Muhammet. *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*. İstanbul: Türkmen Kitabevi, 2011.

Yerasimos, Stefanos. *Sultan Sofraları 15. ve 16. Yüzyılda Osmanlı Saray Mutfağı*. İstanbul: Yapı Kredi, 2002.

Yıldırım, Nimet. "Sûzenî." *İslam Ansiklopedisi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2010. 3-4.

Yılmaz, Engin. *Temel Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Pegem Akademi, 2014.